

نقش عوامل کالبدی در ارتقا حضورپذیری و سرزندگی فضاهای شهری عمومی (مطالعات موردی: پارک ملی، پارک الغدیر، دریاچه مصنوعی) شهرستان گنبد کاووس

نورا معروف^۱، عبداللطیف سیدی^۲

^۱ هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان

^۲ کارشناسی ارشد مهندسی معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرگان

چکیده

یکی از پراهمیت‌ترین منابع طبیعی شهرها پارک‌های شهری می‌باشند، که نقش بسزایی در ارتباط انسان و طبیعت، بهبود منظر و سیمای شهری و ارتقاء کیفی فضاهای شهری دارند، و علاوه بر جنبه زیست محیطی، از جنبه اجتماعی- فرهنگی نیز مورد توجه قرار گرفته‌اند. اما متأسفانه امروزه بدلیل رشد سریع شهرنشینی و افزایش جمعیت در شهرهای کشور به ویژه شهرستان گنبد، فقط به جنبه‌های کالبدی و عملکردی، حمل و نقل سواره و حل مشکلات ترافیکی شهرها پرداخته‌اند، و به کیفیت فضاهای عمومی و حضور انسان در شهر، کم‌توجهی شده است. بنابراین تأمین نشاط، شادی و سرزندگی شهری به عنوان زیرمجموعه‌ای از عوامل کیفی فضاهای شهری ضروری می‌باشد. مفهوم سرزندگی فضای عمومی شهری، با توجه به میزان حضور افراد پیاده و تنوع استفاده‌کنندگان از گروه‌های سنی و جنسی متفاوت، که با رضایت و میل خود به فعالیت‌های اجتماعی و اختیاری در عرصه‌های فضای عمومی شهری می‌پردازند، تعریف می‌گردد. هدف این پژوهش بررسی نقش عوامل کالبدی در ارتقا حضورپذیری و سرزندگی فضاهای شهری عمومی (پارک ملی، الغدیر و دریاچه مصنوعی) است. روش تحقیق حاضر توصیفی - تحلیلی می‌باشد. با استفاده از

Online ISSN: ۲۵۳۸-۴۹۳۷

مطالعات هنر و فرهنگ

Print ISSN: ۲۵۸۸-۲۷۰۸

دوره ۷، شماره ۲، تابستان ۱۴۰۱

www.irijournals.com

صفحات ۱-۲۸

روش پیمایشی پرسشنامه‌ای با ۵۱ گویه بین ۲۵۰ نفر توزیع گردید. نتایج حاصل از تحلیل و بررسی داده‌های جمع‌آوری شده برای سرزندگی پارک‌ها و حضورپذیری با توجه به میانگین رتبه‌ها و به ترتیب اهمیت عبارتند از: ۱- تنوع فعالیتی و کالبدی؛ ۲- سهولت دسترسی؛ ۳- حس هویت و تعلق؛ ۴- ارتباطات اجتماعی؛ ۵- کیفیت طراحی؛ ۶- خلاقیت و نوآوری؛ ۷- بهداشت و محیط زیست؛ ۸- ایمنی و امنیت؛ ۹- تسهیلات رفاهی؛ ۱۰- سازگاری و هماهنگی.

واژه‌های کلیدی: سرزندگی، پارک‌های شهری، حضورپذیری، پارک ملی، الغدیر، دریاچه مصنوعی.

مقدمه

زندگی مدرن شهری و افزایش شتابان شهرنشینی، منجر به کاهش ارتباط و تعامل اجتماعی شهروندان و بی تفاوتی و غفلت از فضاهای شهری و عرصه‌های عمومی برای حضور عموم مردم شده است. علاوه بر این توسعه نامتعادل شهرها و احداث بزرگراه‌ها و اتوبان‌ها در ابتدا به منظور برقراری ارتباط بین ناحیه‌ای، ایجاد شده بودند، اما بلافاصله چگونگی عبور و مرور و ارتباط آنها در شهرها مسأله‌ساز شدند، و بطور کلی ساختار شهرها را دگرگون ساخته و ارتباط با محیط طبیعی را گسیخته و پراکنده کردند. یکی از عواقب این گسیختگی کالبدی فضاهای شهری، به وجود آمدن بسترهای آسیب‌دیده و زمین‌های طبیعی رها شده در اطراف بزرگراه‌ها است، که موجب سست شدن تعادل اجتماعی - اقتصادی اینگونه مناطق شهری و بروز مشکلات زیست‌محیطی و آسیب‌های اجتماعی شده است. بنابراین توجه به بسترهای عمومی شهری و احیا و سامان‌دهی اینگونه مناطق در جهت توسعه پایدار شهرها، امری ضروری و قابل اهمیت است.

رشد چشمگیر شهرنشینی و مهاجرت گسترده از مناطق مختلف به حاشیه شهرها طی دو دهه گذشته، هر روز مشکلات و معضلات متعددی را به وجود آورده که این مسائل باعث شده تا زندگی در شهرها، بیش از پیش سخت شود. ریشه بسیاری از مشکلات روحی ساکنین شهرهای امروزی را باید در ساختار شهرها جستجو کرد، در عصر حاضر مشکلاتی ناشی از نوسانات روحی و روانی زندگی ماشینی هزینه‌های مادی و معنوی بسیاری را برای جامعه در پی خواهد داشت، که وجود نشاط اجتماعی در شهرها می‌تواند این مشکلات روحی روانی را به حداقل برساند. (علی اکبر غفاریان، ۱۳۹۴).

مطابق با گزارش جهانی شادکامی در سال ۲۰۱۷، ایران رتبه ۱۰۸ را در بین ۱۵۵ کشور بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۶ و در گزارش جهانی شادکامی در سال ۲۰۱۸، رتبه ۱۰۶ را در بین ۱۵۶ کشور بین سال‌های ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۷ به خود اختصاص داده است (حائری مهریزی، مظفری کرمانی، ۱۳۹۷).

این که میزان نشاط اجتماعی در جامعه ما در مجموع در حد متوسط بوده است، در حالی است که امروزه نشاط اجتماعی یکی از مؤلفه‌های اصلی رفاه و بهزیستی و یکی از شاخص‌های توسعه به شمار رفته و نقش بسیار مهمی در سلامت و پویایی اجتماعی ایفا می‌کند. بر همین مبناست که در جوامع پیشرفته صنعتی که دولت از جمله اهداف خود را ارتقاء کیفیت زندگی مردم و فراهم آوردن زمینه‌های بهروزی مردم می‌خواند، تحقیقات شادکامی لازمه ارزیابی دولت از عملکرد خود و وقوف بر عوامل نارضایتی مردم و تلاش برای زدودن یا کاهش آنهاست. نتایج چنین تحقیقاتی در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های اجتماعی کاربرد دارد و اعتقاد بر این است که اگر منابع مادی فراوانی در جامعه باشد ولی مردم جامعه احساس شادکامی نداشته باشند، نوعی انفعال در مردم بوجود می‌آید که این خود امری ضد توسعه است (هزارجریبی و صفری شالی، ۱۳۸۹).

امروزه با افزایش جمعیت شهرها به ویژه قشر جوان و نوجوان، وجود فضاهایی سرزنده برای فعالیت‌های اجتماعی و پرکردن اوقات فراغت آنها اهمیت بسیاری یافته است. امروزه شاهد آن هستیم که فضاهای شهری موجود در شهرها فاقد جذابیت و کارایی لازم برای فعالیتها و روابط اجتماعی سالم برای جوانان است و در نتیجه کیفیت زندگی این قشر رو به پایین است. مناسب سازی و

طراحی فضاهای همگانی و ورزشی و تفریحی متنوع و پاسخگوی نیازهای این قشر نقش اساسی در خلق محیط شهری سرزنده و همچنین تضمین سلامت روانی و جسمی و به طور کلی ارتقای کیفیت زندگی شهروندان جامعه خواهد داشت.

هدف اصلی این تحقیق، شناسایی و ارزیابی مولفه‌های مؤثر در ارتقاء سرزندگی فضاهای عمومی شهری و به سبب آن ارائه راهکارهای طراحی برای ایجاد فضاهای شهری سرزنده می‌باشد. برای رسیدن به این امر اهداف فرعی پژوهش به شرح زیر تعریف می‌گردد: شناسایی عوامل کالبدی مؤثر بر ارتقاء سرزندگی، ارزیابی فضاهای موجود و ارتباط عوامل کالبدی آن با میزان سرزندگی، یافتن نقاط ضعف و قوت فضای موجود و ارائه راهکار برای اصلاح فضای موجود و خلق فضای آتی.

مبانی نظری

سرزندگی

با توجه به تعاریف موجود از سرزندگی می‌توان تعریف عام سرزندگی را، قابلیت مکان برای تأمین تنوعی از فعالیتها و استفاده کنندگان (با پیش زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) با هدف تنوع تجربیات و تعاملات اجتماعی به گونه‌ای که امنیت، برابری و راحتی را برای همه استفاده کنندگان فراهم آورد؛ در نظر گرفت. سرزندگی عاملی است که در نتیجه‌ی جذابیت فضاها و رضایت شهروندان حاصل می‌شود که در نهایت منجر به ایجاد فضایی زیست پذیر می‌گردد. (احمدی مرند و بلیلان اصل، ۲۰۱۵).

برای مفهوم سرزندگی، برابری گوناگونی در غرب وجود دارد که از آن‌ها می‌توان به *livability*, *viability*, *vitality* و *liveliness* اشاره نمود که البته به جز *vitality*، لغات دیگر بیشتر به مفهوم زیست پذیری و قابلیت زندگی هستند. در لغت نامه شهرسازی رابرت کوان سرزندگی و زیست‌پذیری در کنار هم آمده و اینگونه معنی شده است: (*vitality and viability*) ویژگی مراکز شهرهای بزرگ و کوچک موفق است، سرزندگی شهر بازتاب سطح شلوغی آن در اوقات مختلف روز و در بخش‌های مختلف است، در صورتیکه زیست‌پذیری میزانی برای سنجش ظرفیت آن برای جذب سرمایه برای بقا بهبود و تطابق نیازهای متغیر است (خستو و سعیدی رضوانی، ۱۳۸۹).

اجتماع پذیری

یان گهل در تعریف فضاهای اجتماع پذیر شهری، بر دعوت‌کنندگی فضا بیش از سایر شاخصه‌های آن تاکید می‌کند و جذابیت یک شهر را با توجه به انبوه مردمی که در فضاهای همگانی آن گرد هم می‌آیند و وقت خودشان را در آنجا می‌گذرانند، مفهوم می‌بخشد، به زعم وی فضای شهری دعوت کننده، فضایی است که بتوانیم با هم‌شهری‌هایمان چهره به چهره دیدار کنیم و به طور مستقیم از راه حواسمان به تجربه اندوزی بپردازیم. جان لنگ نیز از فضاهای اجتماع پذیر تحت عنوان مکان‌های پذیرا یاد می‌کند و بر این باور است که چنین فضاهایی، محیط‌هایی هستند که بتوانند تجربه انسان را بهبود بخشند، دارای مقیاس انسانی بوده، بستر رفتارها و فعالیت‌های متنوعی باشد و توانایی و استطاعت پذیرش رفتارهای دلخواه شهروندان را داشته باشد.

فضاهای عمومی

بر اساس تعریف فرانسیس تیبالدز (۱۹۹۲) عرصه عمومی تمام بخش‌های بافت شهری که عموم مردم به آن دسترسی فیزیکی و بصری دارند می‌باشد. آنها مهمترین بخش از ساختار شهرها و شهرک‌های ما هستند جایی که بیشترین امکان میزان تماس و تعامل انسان‌ها در آنها وجود دارد. با این تعریف از فضای عمومی، می‌توان گفت فضاهای شهری بخشی از فضای باز و عمومی شهرها هستند که تبلور ماهیت زندگی جمعی می‌باشند. در واقع آن دسته از فضاهای عمومی که در آن تعاملات و مراودات اجتماعی صورت می‌گیرد. فضای شهری به حساب می‌آیند. آنها مکان‌هایی هستند که به عموم شهروندان تعلق داشته و منحصر به جنبه‌های کالبدی و فیزیکی نبوده بلکه کنش تعاملات شهروندی و فعالیتهای شهری را نیز در بر می‌گیرد. یعنی کالبدی از شهر که در آن تعاملات و مراودات اجتماعی صورت گیرد (راست بین، ۱۳۹۱).

پارک‌های شهری

در فرهنگ تخصصی شهرسازی کوان در تعریف واژه پارک چنین آمده است: بخشی از زمین که برای تفریح عمومی اختصاص یافته است. پاکزاد پارک را در دسته فضاهای عمومی دانسته و معتقد است این دسته از فضاها به واسطه مقیاس عملکردی، و همچنین یک طیف متنوع و گسترده مخاطبان خود دارای بیشترین سهم در حیات جمعی شهروندان می‌باشند. از این رو ارتقا کیفی این دسته از فضاها بیش از سایر انواع فضاها موجب ایجاد جامعه شهری سالم و شکوفا خواهد شد (حمیدی، اسماعیل‌زادگان، ۱۳۹۴).

روش‌شناسی تحقیق

مقاله حاضر از لحاظ طبقه بندی بر حسب هدف، پژوهشی کاربردی بوده و از نظر طبقه بندی بر مبنای پژوهش از نوع کمی بوده و روش پژوهش به صورت توصیفی - تحلیلی می‌باشد. بدین گونه که برای استخراج اطلاعات مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء سرزندگی در فضاهای عمومی شهری، از مطالعات کتابخانه‌ای و نیز تحقیقات میدانی استفاده شده است و سپس با توجه به اهداف پژوهش پرسشنامه‌ای تدوین شده و به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته شده است. در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز، ابتدا از روش کتابخانه‌ای و مطالعات اسنادی استفاده شده که بر این اساس، مبانی نظری و ادبیات پژوهش از کتب و مجلات تخصصی فارسی و لاتین گردآوری و از روش میدانی استفاده گردید.

پیشینه تحقیق

علیان (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی نقش فضاهای عمومی در سرزندگی محلات شهری (مورد منطقه ۲۲ شهر تهران) پرداخت. شهرها و فضاهای عمومی شهری به مثابه موجودات زنده، نیازمند سرزندگی و نشاط هستند. خلق و ارتقای سرزندگی در یک فضای شهری، مستلزم همسو بودن ویژگی‌های فضا در پاسخگویی به نیازهای شهروندان می‌تواند افزایش حضور مستمر و کیفیت زندگی آنها را به دنبال داشته باشد. هدف از این پژوهش نقش فضاهای عمومی در سرزندگی محلات شهری است. یافته‌های پژوهش حاضر

در بخش توصیفی نشان داد که وضعیت متغیر شهرتهران از نظر پاسخگویان از وضعیت متوسط برخوردار است. همچنین وضعیت متغیر سرزندگی محلات در محله‌های منطقه ۲۲ شهرتهران فضاهای عمومی از نظر پاسخگویان از وضعیت متوسط برخوردار است یافته‌های استنباطی هم بیانگر این است که تأثیر فضاهای عمومی شهری بر سرزندگی محلات شهری با سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار است.

نقی زاده و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به ارزیابی تأثیر سرزندگی در فضاهای شهری پرداختند. هدف بررسی ارزیابی تأثیرات سرزندگی شهری در فضای شهری خیابان امام رضا (ع) در محور پیاده راه تجاری می باشد. سرزندگی فضاهای شهری مبتنی بر حضور مردم در شهر است و در میان فضاهای شهری، خیابان های شهری به دلیل ویژگی های خود در ایجاد تعاملات اجتماعی در عصر ارتباطات مجازی و تحریک اقتصادی نواحی پیرامونی و نیز بعنوان پهنه‌هایی چند عملکردی که دامنه گسترده‌ای از فعالیت‌ها را در بر می‌گیرند از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد. با توجه به وضعیت موجود نتایج نشان می‌دهد که این خیابان بدلیل قرار گرفتن در یکی از ضلع حرم مطهر و وجود راسته‌های تجاری، عناصر شهری مثل میدان و فضاهای دیگر از لحاظ معیارها و مولفه‌های سرزندگی شهری در حد کمی قرار دارد، و با یک برنامه‌ریزی منسجم و مطلوب می‌توان فضای سرزنده شهری و پویا را در این محور ایجاد نمود.

بمانی (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی راهکارهای ارتقاء سرزندگی در فضاهای عمومی شهری پرداخت. هدف از پژوهش حاضر، بررسی معیارهای تأثیرگذار در ارتقاء سرزندگی فضاهای عمومی در معماری و طراحی شهری توجه به نظر شهروندان یکی از مهم ترین عوامل جهت طراحی می‌باشد. بدین معنی که فضا و محیط اطراف از چه ویژگی‌هایی برخوردار باشند تا مردم را به خود جذب کنند. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش سرزندگی در ایجاد تصویر ذهنی شهروندان و رابطه آن با میزان بهره‌گیری از فضای شهری انجام گرفته است؛ یکی از مولفه‌های اصلی در سرزندگی و حیات شبانه فضاهای عمومی شهر افزایش امنیت فضا از نظر فیزیکی و روانی است. چرا که نبود امنیت در فضاهای عمومی شهر به افزایش رفتارهای ناهنجار کمک می‌نماید. در نتیجه باعث کاهش حضور شهروندان در فضاهای شهری در ساعات شبانه شده و از سرزندگی فضا کاسته می‌شود. احساس آرامش خاطر، نشاط و وجود حس سرزندگی یکی از نیازهای روحی انسان و مهمترین شاخص کیفیت فضا است. انبوهی از فضاهای دل‌مرده، سرد و بی روح در شهرها تحت تأثیر ناهمگونی و آلودگی های بصری مشاهده می‌شود که به دور از هر گونه زیبایی و مطلوبیت، هیچگونه معنا، مفهوم و عملکردی را القاء نمی‌کنند. امروزه سیما و منظر شهرها تحت تأثیر این اغتشاشات بصری، چهره ای ناخوشایند و نامطلوب یافته‌اند که هیچگونه جذابیت و زیبایی در آنها وجود ندارد. فضاهای شهری محل برخورد رفتارها، افکار و در عین حال محل رفع برخی از نیازهای روزمره شهروندان است مهم ترین بخش از فضاهای شهری، فضاهای عمومی است که متأسفانه در شهرها نقش آن‌ها روز به روز کمرنگ‌تر می‌شوند فضاهای شهری نظیر (میدانگاه‌ها، پلازاها، پیاده راه‌ها، پارک‌ها، پاتوق‌ها و ...) از ضروریات زندگی شهری هستند این فضاها نقش بسیار مهمی در برقراری تعاملات اجتماعی دارند نکته اصلی و مهم در رابطه با تعاملات اجتماعی ماندن در فضا است برای ایجاد تعامل ابتدا باید فضای شهری پذیرای حضور مردم در خود باشد زیرا حضور و توقف مردم در فضا به خودی خود تعامل را در بین آنها برقرار می‌کند تعاملات اجتماعی در یک فضای شهری بازتاب نوع فعالیت‌ها و اتفاقاتی است که در

فضا رخ می‌دهد. بنابراین برای ایجاد تعاملات مناسب ابتدا باید به شناسایی فعالیت‌ها بپردازیم هرچه فضای شهری مطلوب تر باشد فعالیت‌ها، ارتباطات و تعاملات بیشتری در آن صورت می‌گیرد و به مراتب مدت زمان حضور افراد در فضا نیز افزایش پیدا می‌کند.

در خارج کشور دو تن از مشهورترین افرادی که به طور خاص به موضوع سرزندگی پرداخته‌اند، جین جیکوبز و کوین لینچ هستند. این دو هرکدام با رویکردی خاص به این مفهوم نگریده‌اند که بر دیدگاه آنها با وجود ارزشمند بودن، نقدهایی وارد می‌باشد. چهار شرط اصلی را برای خلق تنوع بارور در خیابان‌ها و نواحی شهری و در نتیجه سرزندگی شهری بیان می‌نماید: ۱- محدوده ترجیحاً دارای بیش از دو کارکرد اصلی باشد؛ ۲- غالب بلوک‌ها کوتاه باشند؛ منطقه ترکیبی از ساختمان‌هایی با سن و شرایط متفاوت باشد؛ ۴- تراکم فشرده کافی مردم صرف نظر از علت حضورشان وجود داشته باشد. او در شرط اول بر روی تنوع کاربری، در شرط دوم و سوم بر روی تنوع کالبدی و در شرط چهارم از تنوع فعالیت‌ها سخن می‌گوید؛ در واقع به اعتقاد او تنوع، سرزندگی را به دنبال خواهد داشت؛ البته این کاربری‌ها هستند که فعالیت‌ها را پدید می‌آورند و با وجود عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری، خلق یک فضای شهری سرزنده با تکیه بر مفهوم "مرکز خرید پیاده" کاربری‌های مختلف، قطعاً تنوع فعالیت‌ها را بالا می‌رود و در نتیجه آن تنوع افراد مراجعه کننده در ساعات متفاوت روز افزایش می‌یابد. بنابراین یکی از ملزومات سرزندگی خیابان، وجود کاربری مختلف و تنوع آنها است. ولی تنوع تنها یکی از ملزومات ایجاد سرزندگی و پویایی در یک فضا است و عناصر قدرتمند دیگری نیز وجود دارند که در ایجاد فضای شهری سرزنده تأثیرگذار هستند؛ به عنوان نمونه در مقیاس خرد، طراحی شهری جذاب و متناسب با فعالیت‌ها که باعث جلب افراد به آنجا می‌شود و در مقیاس کلان، عوامل اجتماعی، فرهنگی، محیطی که از برون بر فضا تأثیر می‌گذارند، نادیده گرفته شده است.

پامیر (۲۰۰۷)، در کتاب خلق یک مرکز شهری پرجنب و جوش عوامل مؤثر بر یک مکان عمومی موفق و پرجنب و جوش را این چنین معرفی می‌نماید. الف- موقعیت مکان: جایگاه یک فضای عمومی موفق بایستی به گونه‌ای باشد که پذیرای جمع کثیری از افراد باشد؛ به علاوه در نزدیکی مراکز خرده فروشی باشد به گونه‌ای که جاذب و تولیدکننده فعالیت پیاده گردد. ب- اندازه مکان: اندازه یک فضای عمومی موفق باید به گونه‌ای باشد که گنجایش تفریحات جمعی و رویدادها را داشته باشد ولی نه آنقدر بزرگ که محصوریت فضا از بین رود. ج- برنامه‌ریزی مکان: ایجاد یک فضای زنده و دوستدار مردم هنگامی امکان‌پذیر است که اطراف آن مکان به وسیله مغازه‌های خرده‌فروشی، رستوران‌ها و کافه‌ها احاطه شده باشد. در نظر او که یکی از راه‌های کسب موفقیت در فضای شهری، ایجاد فعالیت‌های تجاری به خصوص خدمات خوراکی است. د- طرح مکان: طراحی یک مکان باید ظرفیت فضا را برای جذب و مطابقت فعالیت‌ها افزایش دهد. در این رابطه به مواردی نظیر نشیمن گاه مناسب، کاربری منعطف، راحتی، سازگاری و کیفیت بالا در عین سادگی اشاره می‌کند.

تحلیل آماری

یکی از پیش‌فرض‌های مربوط به طرح اندازه‌گیری تکراری، نرمال بودن توزیع داده‌هاست. به هر حال، موقعیت‌های زیادی وجود دارد که ممکن است داده‌ها توزیع نرمال نداشته باشند. در چنین وضعیت‌هایی و یا در موقعیت‌هایی که متغیر پاسخ (وابسته) به صورت رتبه‌ای اندازه‌گیری شده باشد از معادل ناپارمتری این تکنیک یعنی آزمون فریدمن استفاده می‌شود. این آزمون این گونه عمل می‌کند که ابتدا برای اندازه‌گیری‌های مربوط به هر متغیر یعنی در هر سطر به مشاهدات از کوچک به بزرگ، رتبه‌ی متناظر با آن‌ها را

اختصاص می‌دهد. به عبارت دیگر به کوچکترین مقدار اندازه‌گیری هر مشاهده رتبه‌ی ۰ و به بزرگترین مشاهده، رتبه‌ای برابر با تعداد اندازه‌گیری‌ها را اختصاص می‌دهد. سپس در هر ستون مجموع این رتبه‌ها، بدست می‌آید و بر اساس آن‌ها آزمون فریدمن محاسبه می‌گردد. در ابتدا نتایج بدست آمده از نمونه‌گیری ثبت شد. حال بر اساس اهمیت پاسخ‌ها آن را از کم به زیاد رتبه‌گذاری کرده، سپس مجموع رتبه‌های افراد در سوالات مربوط به هر عامل تأثیرگذار بر سرزندگی را بدست آورده و آن را با تقسیم کردن بر تعداد سوالات آن عامل، معدل‌گیری می‌کنیم.

فرضیه تحقیق:

فرض صفر: اهمیت عوامل در افزایش سرزندگی در پارک‌های ملی، غدیر و دریاچه یکسان است.

فرض مقابل: حداقل میزان اهمیت یک عامل، با سایر عوامل تفاوت معنی‌داری دارد.

پیش‌فرض‌های آزمون فریدمن:

۱- متغیر پاسخ حداقل رتبه‌ای باشد.

۲- مشاهدات شامل نمونه‌ی تصادفی، مستقل از یکدیگرند.

بررسی پیش‌فرض نرمالیتی

برای هر عامل از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نرمال بودن متغیرها را بررسی می‌کنیم. در صورتی نرمال بودن داده‌ها رد می‌شود که مقدار معنی‌داری آزمون از سطح معنی‌داری یعنی ۰/۰۵ کمتر یا برابر با آن شود (بهبودیان، ۱۳۹۲: ۲۰۶). خروجی آزمون کولموگروف-اسمیرنوف در نرم‌افزار را در زیر مشاهده می‌کنید:

جدول ۱- آزمون کولموگروف-اسمیرنوف یک نمونه‌ای (نگارنده)

عامل	مقدار معنی‌داری
تنوع ظاهری	۰,۰۰۰
سهولت دسترسی	۰,۰۰۰
سازگاری	۰,۰۰۰
طراحی	۰,۰۰۰
بهداشت	۰,۰۰۰
تسهیلات رفاهی	۰,۰۰۰
امنیت	۰,۰۰۰
خلاقیت	۰,۰۰۰
حس هویت و تعلق	۰,۰۰۰

ارتباطات اجتماعی	۰,۰۰۶
------------------	-------

همان‌طور که مشاهده می‌کنید مقادیر معنی‌داری از ۰/۰۵ کمتر است پیش داده‌ها به صورت نرمال توزیع نشده‌اند، لذا باید از روش‌های ناپارامتری استفاده کنیم زیر نرمال بودن داده‌ها پیش‌فرض بسیاری از آزمون‌های پارامتری می‌باشد. (افراد به صورت نرمال به سوالات پاسخ ندادند).

یافته‌های تحلیلی

رتبه‌بندی عوامل سرزندگی

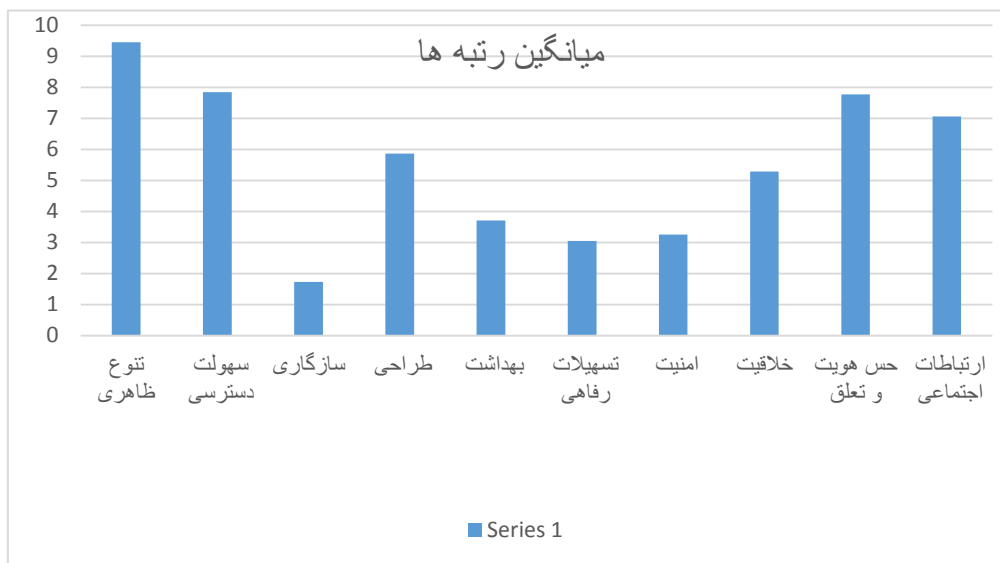
با توجه به مقدار معنی‌داری (۰,۰۰۰) که کمتر از سطح معنی‌داری ۰/۰۵ در می‌یابیم که با اطمینان ۹۵٪، عوامل از اهمیت یکسانی در افزایش سرزندگی پارک‌ها برخوردار نیستند. از مقدار میانگین رتبه‌ها می‌فهمیم که عامل تنوع ظاهری در افزایش سرزندگی فضاهای عمومی شهری از بیشترین میزان اهمیت برخوردار است و در مقابل، عامل سازگاری کمترین اهمیت را در بین عوامل به خود اختصاص داده است.

بطور کلی می‌توان عوامل موثر بر سرزندگی بترتیب اهمیت عبارتند از: ۱- تنوع فعالیتی و کالبدی؛ ۲- سهولت دسترسی؛ ۳- حس هویت و تعلق؛ ۴- ارتباطات اجتماعی؛ ۵- کیفیت طراحی؛ ۶- خلاقیت و نوآوری؛ ۷- بهداشت و محیط زیست؛ ۸- ایمنی و امنیت؛ ۹- تسهیلات رفاهی؛ ۱۰- سازگاری و هماهنگی.

جدول ۲- نتایج آزمون فریدمن (نگارنده)

عامل	میانگین رتبه-ها	مقدار کای-دو	درجه آزادی	مقدار معنی‌داری
۱. تنوع فعالیت و کالبدی	۹/۴۵	۱۵۴۰,۷۵۴	۹	۰,۰۰۰
۲. سهولت دسترسی	۷/۸۴			
۳. هویت و حس تعلق	۷/۷۷			
۴. ارتباطات اجتماعی	۷/۰۶			
۵. کیفیت طراحی	۵/۸۶			
۶. خلاقیت (نوآوری)	۵/۲۹			
۷. بهداشت و محیط زیست	۳/۷۱			
۸. ایمنی و امنیت	۳/۲۵			
۹. تسهیلات رفاهی و خدماتی	۳/۰۵			

			۱/۷۳	۱۰. سازگاری و هماهنگی
--	--	--	------	-----------------------

نمودار ۱ رتبه بندی آزمون فریدمن (نگارنده)

بطور کلی مطابق پژوهش‌های پیشین (دادپور، ۱۳۹۱؛ ایزدی و همکاران، ۱۳۹۱؛ لطیفی و همکاران، ۱۳۹۳؛ بازوندی، ۱۳۹۳؛ تبری و همکاران، ۱۳۹۳؛ پورمحمد و نژادستاری، ۱۳۹۰) که اکثراً تنوع کالبدی و سهولت دسترسی را جز عوامل اصلی سرزندگی دانسته‌اند، نتایج این تحقیق هم نشان داد که در فضاهای عمومی شهری همچون پارک‌ها که مردم اکثراً برای گذران اوقات فراغت و استراحت به آن مراجعه می‌کنند، تنوع ظاهری، سهولت دسترسی؛ حس هویت و تعلق؛ ارتباطات اجتماعی؛ کیفیت طراحی؛ خلاقیت و نوآوری؛ بهداشت و محیط زیست؛ ایمنی و امنیت؛ تسهیلات رفاهی؛ سازگاری و هماهنگی از اهمیت بسزایی برخوردار است، و موجب حضور بیشتر مردم و سرزندگی پارک‌های شهری می‌گردد.

در ادامه با توجه به نتایج مربوط به هر کدام از عوامل سرزندگی با رتبه‌بندی آزمون فریدمن برای مولفه‌های آن عامل بتفکیک در جدول جداگانه ارائه می‌شود.

جدول ۳- رتبه‌بندی مولفه‌های تنوع فعالیتی و کالبدی

تنوع فعالیتی و کالبدی	
میانگین رتبه‌ها	مولفه‌ها به ترتیب اولویت
۵/۲۶	۱) وجود فعالیت‌های مختلف خرده‌فروشی، اغذیه‌فروشی و دستفروش‌ها در پارک
۴/۶۱	۲) تنوع در شکل و مصالح به کار رفته در پارک
۴/۸۹	۳) تنوع رنگ‌ها در فضاهای مختلف (استفاده از رنگ‌های شاد)
۴/۵۷	۴) فضاها و امکانات متنوع برای دوچرخه‌سواری، اسکیت‌سواری، بازی و سرگرمی و ...
۴/۰۹	۵) تنوع در فرم و نماها
۴/۲۷	۶) وجود مراکز خرید، رستوران، کافه
۵/۴۰	۷) وجود فضاهایی مختص به پیاده‌روی و دویدن
۲/۹۱	۸) تنوع در وجود مبلمان‌های مناسب

جدول ۴- رتبه‌بندی مولفه‌های سهولت دسترسی

سهولت دسترسی	
میانگین رتبه‌ها	مولفه‌ها به ترتیب اولویت
۳/۴۱	۱) مسیریابی آسان و سهولت دسترسی به پارک (ورودی و خروجی‌های مناسب برای دسترسی به پارک)
۲/۸۵	۲) امکان استفاده از وسایل نقلیه عمومی و دسترسی پیاده
۳/۰۸	۳) دسترسی راحت با خودرو شخصی
۳/۰۹	۴) دید بصری مناسب و نشانه‌های شاخص برای شناسایی مسیرها
۲/۵۸	۵) نظم و وجود سلسله‌مراتب در مسیرها و کاربریها

جدول ۵- رتبه‌بندی مولفه‌های سازگاری و هماهنگی

سازگاری و هماهنگی	
میانگین رتبه‌ها	مولفه‌ها به ترتیب اولویت
۱/۸۰	۱) سازگاری و هماهنگی با فضای شهری و محیط پیرامون
۲/۰۴	۲) محل قرارگیری مناسب پارک در شهر و همجواری با دیگر مناطق
۲/۱۷	۳) فضاهای متناسب با الگوهای رفتاری جامعه (مناسب برای تمامی گروه‌های سنی و جنسی)

جدول ۶- رتبه‌بندی مولفه‌های کیفیت طراحی

کیفیت طراحی	
میانگین رتبه‌ها	مولفه‌ها به ترتیب اولویت
۲/۸۷	۱) زیبایی و جذابیت محیط پارک
۳/۰۲	۲) رعایت ابعاد و اندازه‌های متناسب با مقیاس انسان
۳/۱۴	۳) دید و منظور مطلوب و مناظر زیبا (حضور درختان و دیگر عناصر طبیعی مانند آب)
۳/۳۷	۴) کیفیت کفسازی و مصالح به کاررفته (وضعیت کیفی مبلمان و اثاثیه شهری)
۲/۶۰	۵) وجود دسترسی بصری و فیزیکی مناسب به کاربری‌ها و مکان‌های مختلف در داخل پارک

جدول ۷- رتبه‌بندی مولفه‌های بهداشت و محیط زیست

بهداشت و محیط زیست	
میانگین رتبه‌ها	مولفه‌ها به ترتیب اولویت
۲/۱۰	۱) رفع نیازهای زیستی و رفاهی (سایبان، نیمکت، سطل زباله، توالی عمومی و ...)
۲/۵۱	۲) بهره‌مندی از عناصر طبیعی و کیفیت فضای سبز
۲/۸۳	۳) حفظ بهداشت و تمیز بودن محیط پارک
۲/۵۶	۴) عدم وجود آلودگی صوتی ناشی از کاربری‌های مجاور در محیط

جدول ۸- رتبه‌بندی مولفه‌های تسهیلات خدماتی و رفاهی

تسهیلات خدماتی و رفاهی	
میانگین رتبه‌ها	مولفه‌ها به ترتیب اولویت
۲/۳۹	۱) محیط دنج و آرام برای استراحت و رفاه
۲/۷۸	۲) تعبیه مکان‌ها و مسیرهای ویژه برای افراد سالخورده و سالمندان، افراد معلول و ...
۲/۳۸	۳) تعبیه پارکینگ مناسب برای انواع وسایل نقلیه، اتومبیل، موتور و دوچرخه و ...
۲/۴۶	۴) امکان استفاده در طول شبانه روز از پارک

جدول ۹- رتبه‌بندی مولفه‌های ایمنی و امنیت

تسهیلات ایمنی و امنیت	
میانگین رتبه‌ها	مولفه‌ها به ترتیب اولویت
۲/۹۸	۱) روشنایی مناسب در شب (نورپردازی شبانه)، عدم وجود فضاهای تاریک و پنهان در پارک
۲/۴۰	۲) ضرورت حضور ایستگاه پلیس در پارک برای حفظ ایمنی و امنیت بیشتر
۲/۳۳	۳) وجود فعالیت‌های شبانه‌روزی جهت برقراری امنیت شبانه در پارک
۲/۲۹	۴) تأمین امنیت در پارک از طریق پیدمان صحیح کاربری‌ها

جدول ۱۰- رتبه‌بندی مولفه‌های خلاقیت و نوآوری

خلاقیت و نوآوری	
میانگین رتبه‌ها	مولفه‌ها به ترتیب اولویت
۳/۰۳	۱) امکان استفاده آزادانه و به دلخواه از فضاهای مختلف پارک
۳/۲۵	۲) داشتن حق انتخاب و بهره‌گیری از فرصت‌های انتخاب گوناگون
۳/۲۸	۳) نوآوری در پارک از طریق ایجاد امکاناتی متنوع (امکان استفاده از وسایل نقلیه (دوچرخه) برای افراد، ایجاد محیط‌های آموزشی برای افزایش مهارت و خلاقیت کودکان و نوجوانان)
۲/۸۹	۴) جذابیت محیط از طریق استفاده از یادمان‌ها، پله‌ها و از طریق تحریک ادراک حسی
۲/۵۴	۵) طراحی و احداث فضاهای چندمنظوره برای برگزاری مراسم مختلف

جدول ۱۱- رتبه‌بندی مولفه‌های هویت و حس تعلق

هویت و حس تعلق	
میانگین رتبه‌ها	مولفه‌ها به ترتیب اولویت
۳/۰۳	۱) خاطره انگیز بودن فضا
۳/۰۹	۲) منحصر بفرد بودن پارک به علت داشتن هویتی خاص (متفاوت بودن با دیگر پارکها)
۳/۵۲	۳) وجود فعالیتهای متنوع متناسب با فرهنگ غالب منطقه (عکاسی با لباس محلی و...)
۳/۷۷	۴) استفاده از نمادها جهت معرفی بیشتر و بهتر فرهنگ منطقه (استفاده از آلاچیق ترکمن، استفاده از صنایع دستی در قالب المان و..)
۳/۹۰	۵) وجود بناهای خاص تاریخی، مذهبی و..
۳/۶۹	۶) نحوه مرمت و نگهداری از آثار و ابنیه تاریخی

جدول ۱۲- رتبه‌بندی مولفه‌های ارتباطات اجتماعی

ارتباطات اجتماعی	
میانگین رتبه-ها	مولفه‌ها به ترتیب اولویت
۲/۷۴	۱) رعایت حقوق شهروندی و احترام متقابل به دیگران
۲/۳۴	۲) امکان برقراری تعاملات اجتماعی و مشارکت با سایر شهروندان در فعالیتهایی جمعی و گروهی
۲/۲۵	۳) گردهمایی غیررسمی و خودجوش و برگزاری فعالیتهای فرهنگی- اجتماعی متنوع (جشن‌ها، آیین‌ها و مراسم)
۲/۶۷	۴) برگزاری جشنواره های خیریه و داوطلبانه و بازارچه های خود اشتغالی

رابطه معنی‌داری بین عوامل مختلف و سرزندگی

با انجام آزمون کولموگروف-اسمیرنوف دریافتیم که پاسخ به سوالات به صورت نرمال توزیع نشده‌اند، لذا از ضریب همبستگی اسپیرمن که معادل ناپارمتری ضریب همبستگی پیرسون است استفاده می‌کنیم (بهبودیان، ۱۳۹۲: ۱۴۵). به بررسی وجود رابطه خطی بین تک تک عوامل و سرزندگی در بین پارک‌ها می‌پردازیم.

جدول ۱۳- ضریب همبستگی اسپیرمن (نگارنده)

عامل	مقدار	سطح معنی داری
تنوع کالبدی	۰/۳۹۱	۰,۰۰۰
دسترسی	۰/۴۲۱	۰,۰۰۰
سازگاری	۰/۴۰۱	۰,۰۰۰
طراحی	۰/۴۹۳	۰,۰۰۰
بهداشت	۰/۴۳۶	۰,۰۰۰
تسهیلات رفاهی	۰/۴۵۰	۰,۰۰۰
امنیت	۰/۳۴۹	۰,۰۰۰
خلاقیت	۰/۴۴۷	۰,۰۰۰
حس تعلق	۰/۴۰۵	۰,۰۰۰
ارتباطات اجتماعی	۰/۳۸۵	۰,۰۰۰

آزمون‌های ضریب همبستگی همگی به صورت دو طرفه در سطح ۰/۰۱ انجام شده‌اند. با توجه به مقادیر معنی داری، نداشتن رابطه خطی بین عوامل و سرزندگی در پارک‌ها در سطح خطا رد می‌شود، زیرا مقادیر همگی کمتر از مقدار ۰/۰۱ می‌باشند پس در می‌یابیم که عوامل با شادابی پارک‌ها رابطه خطی دارند. مقدار p نشان می‌دهد که هر یک از متغیرها با این شدت روی افزایش سرزندگی و نشاط پارک‌ها تأثیرگذارند. با توجه به جدول ضریب همبستگی اسپیرمن می‌توان عوامل موثر بر سرزندگی را بترتیب بیشترین تا کمترین تأثیر به این ترتیب دسته‌بندی کرد: ۱-طراحی؛ ۲- تسهیلات رفاهی؛ ۳- خلاقیت؛ ۴- بهداشت؛ ۵- دسترسی؛ ۶- حس تعلق؛ ۷- سازگاری؛ ۸- تنوع ظاهری؛ ۹- ارتباطات اجتماعی ۱۰- امنیت. بنابراین عامل کیفیت طراحی بیشترین و امنیت کمترین تأثیر را در افزایش سرزندگی فضاهای عمومی شهری و حیات جمعی و حضورپذیری در این فضاها دارند. در واقع در فضاهایی همچون پارک‌های شهری کیفیت مطلوب طراحی، تسهیلات رفاهی و حفظ بهداشت و پاکیزگی دارای اهمیت بیشتری هستند که مورد قبول و استفاده شهروندان قرار گیرند.

رابطه عوامل با یکدیگر:

با توجه به نرمال نبودن عوامل تأثیرگذار در افزایش سرزندگی در بین پارک ملی و الغدیر و دریاچه، از ضریب همبستگی اسپیرمن برای دانستن وجود رابطه‌ی خطی میان عوامل با یکدیگر استفاده شد.

جدول ۱۴- رابطه عوامل با یکدیگر

عوامل	تنوع	دسترسی	سازگاری	طراحی	بهداشت	رفاهی	امنیت	خلاقیت	هویت	ارتباطات
تنوع	-	.421**	.401**	.493**	.436**	.450**	.349**	.447**	.405**	.385**
دسترسی	-	-	.445**	.380**	.348**	.415**	.219**	.369**	.441**	.379**
سازگاری	-	-	-	.451**	.399**	.326**	.299**	.424**	.462**	.391**
طراحی	-	-	-	-	.551**	.493**	.437**	.500**	.489**	.455**
بهداشت	-	-	-	-	-	.530**	.382**	.457**	.380**	.388**
رفاهی	-	-	-	-	-	-	.451**	.494**	.345**	.357**
امنیت	-	-	-	-	-	-	-	.416**	.302**	.275**
خلاقیت	-	-	-	-	-	-	-	-	.411**	.418**
هویت	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.551**
ارتباطات	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

مقدار معنی داری برای تمامی آزمون‌های بالا صفر می‌باشد لذا وجود رابطه‌ی خطی میان دو به دو عوامل در سطح ۰/۰۱ معنادار شده است (فرض عدم رابطه بین عوامل در سطح ۰/۰۱ به کلی رد می‌شود). مقدار سطح معناداری نشان می‌دهد که هر یک از متغیرها با این شدت روی عوامل دیگر تأثیرگذارند. با توجه به مثبت شدن مقدار p ، عوامل به صورت مستقیم با شدت مقادیر جدول بالا روی هم اثر می‌گذارند. یعنی افزایش (کاهش) یک عامل، موجب افزایش (کاهش) عامل دیگر می‌شود.

با توجه به جدول بالا، دو عامل هویت و ارتباطات، بیشترین رابطه مستقیم را نسبت به یکدیگر داشته و ارتقا این دو عامل تأثیر بسزایی در حضورپذیری مردم و ارتقا سرزندگی پارک‌های شهری خواهد داشت. همچنین دو عامل بهداشت و تسهیلات رفاهی بیشترین تأثیر متقابل را بر یکدیگر دارند؛ به طوری که پارکی که با تسهیلات رفاهی می‌تواند منجر به حفظ بهداشت و محیط زیست برای شهروندان گردد. خلاقیت بیشتر همچنین حس تعلق بیشتر می‌آورد بنابراین این امر ناخودآگاه مردم بسوی اینگونه پارک‌ها و فضای عمومی شهری کشیده می‌شوند، و با حضور فعال و برقراری تعاملات اجتماعی با یکدیگر، موجب سرزندگی و نشاط فضاهای سبز عمومی شهری می‌گردند.

دیگر یافته‌های توصیفی پژوهش

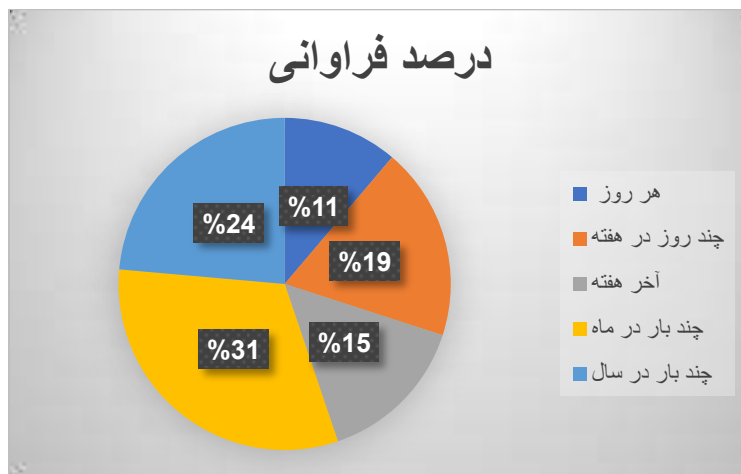
علاوه بر بررسی عوامل موثر بر سرزندگی، سوالاتی نیز با هدف شناسایی نیازها و علایق مردم در فضاهای سبز شهری به منظور ارائه راهکارهایی برای بخش طراحی و تضمین حضور فعال شهروندان از گروه‌های سنی و جنسی مختلف در پارک‌ها برای ارتقاء سرزندگی مطرح گردیده، در اینجا به بررسی یک به یک هر کدام از این سوالات می‌پردازیم.

میزان استفاده مردم از پارک‌ها:

در سوال اول تعداد دفعات حضور شهروندان در پارک‌ها پرسیده شد؛ بر اساس نتایج این سوال ۳۱/۶ درصد از مردم فقط چند بار در ماه به پارک‌ها می‌روند که این استقبال کم مردم از پارک‌ها به صورت مستمر را نشان می‌دهد.

جدول ۱۵- دفعات مراجعه به پارک (نگارنده)

دفعات حضور در پارک	فراوانی	درصد فراوانی
هر روز	۲۸	۱۱/۲
چند روز در هفته	۴۷	۱۸/۸
آخر هفته	۳۷	۱۴/۸
چند بار در ماه	۷۹	۳۱/۶
چندبار در سال	۵۹	۲۳/۶
مجموع	۲۵۰	۱۰۰

نمودار ۲- دفعات مراجعه به پارک (نگارنده)

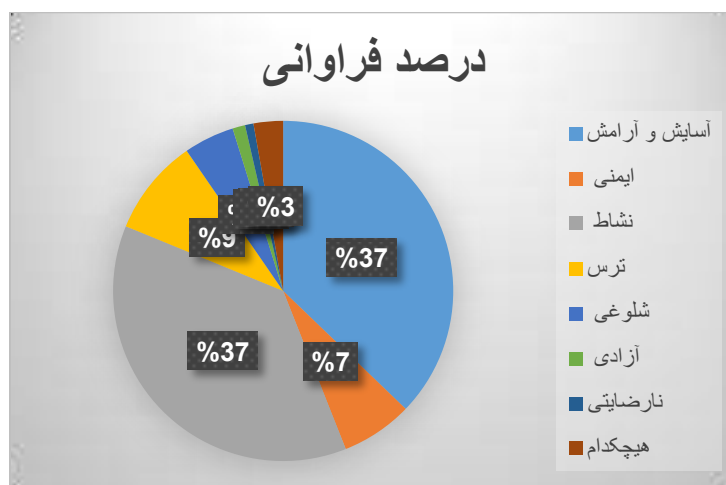
با توجه به نتایج حاصل از این پرسش مشخص گردید که بیش از ۳۱/۶ درصد از پرسش‌شوندگان فقط چند بار در ماه به پارک‌ها می‌آیند؛ لذا با توجه به استقبال بسیار کم مردم از پارک‌ها شاید بتوان با طراحی درست و ایجاد مطلوب و خوشایند برای شهروندان و با فعالیتهایی مناسب در پارک‌ها موجب حضور بیشتر مردم در فضاهای سبز شهری گردید و باعث ارتقاء حیات جمعی و سرزندگی پارک‌ها شد.

حس حضور در پارک:

در سوال دوم از مردم پرسیده شده بود که به هنگام حضور در پارک‌ها چه حسی دارند؛ بیشترین فراوانی پاسخ مربوط به احساس نشاط و شادابی و آسایش و کمترین فراوانی مربوط به احساس نارضایتی و ناخشنودی بود. گفتنی است که ۷ نفر از افراد هیچ حسی از آمدن به پارک نداشتند! لازم به ذکر است که افراد می‌توانستند چندین گزینه را انتخاب کنند که فراوانی کل پاسخ‌ها به شرح زیر می‌باشد.

جدول ۱۶- احساس مردم به هنگام حضور در پارک (نگارنده)

حس حضور در پارک	فراوانی	درصد فراوانی
آسایش و آرامش	۹۳	۳۷/۲
امنیت و ایمنی	۱۷	۶/۸
نشاط و شادابی	۹۳	۳۷/۲
ترس و ناامنی	۲۳	۹/۲
شلوگی	۱۲	۴/۸
آزادی	۳	۱/۲
نارضایتی	۲	۰/۸
هیچکدام	۷	۲/۸
مجموع	۲۵۰	۱۰۰

نمودار ۳- احساس شهروندان هنگام مراجعه به پارک (نگارنده)

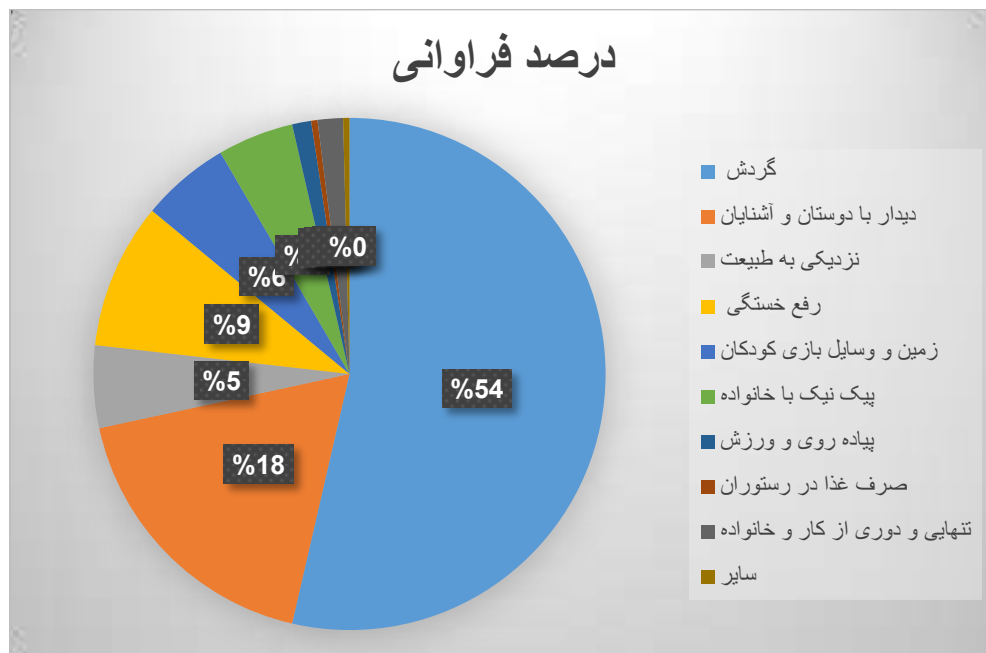
در یک جمع‌بندی کلی می‌توان احساس شهروندان به هنگام حضور در پارک‌ها و فضاهای سبز شهری را به این ترتیب مرتب کرد: ۱- نشاط و شادابی؛ ۲- آسایش و راحتی؛ ۳- ترسو ناامنی؛ ۴- امنیت و ایمنی؛ ۵- ازدحام و شلوغی؛ ۶- آزادی ۷- نارضایتی؛ لذا با توجه به نتایج باید در طراحی تلاش نمود تا محیطی شاداب و آرام به وجود آورد، تا مردمی که برای دوری از محیط خشن فضاهای شهری و ازدحام و شلوغی به اینگونه محیط‌های طبیعی پناه می‌آورند احساس آسایش و نشاط داشته باشند.

۴-۵-۳- هدف از آمدن به پارک

در پرسش سوم به دنبال علایق و هدف مردم از آمدن به پارک‌ها هستیم. افراد می‌توانستند چندین گزینه به صورت همزمان انتخاب کنند، که جدول زیر فراوانی پاسخ این ۲۵۰ نفر شرکت کننده در این بررسی نمونه‌ای را نشان می‌دهد. مطابق جدول زیر، گردش و گذران اوقات فراغت بیشترین انتخاب را دارد.

جدول ۱۷- هدف از آمدن به پارک (نگارنده)

گزینه	فراوانی	درصد فراوانی
گردش	۱۳۴	۵۳/۶
دیدار با دوستان و آشنایان	۴۵	۱۸/۰
نزدیکی به طبیعت	۱۳	۵/۲
رفع خستگی	۲۳	۹/۲
زمین و وسایل بازی کودکان	۱۴	۵/۶
پیک نیک با خانواده	۱۲	۴/۸
پیاده روی و ورزش	۳۱	۱/۲
صرف غذا در رستوران	۱	۰/۴
تنهایی و دوری از کار و خانواده	۴	۱/۶
سایر	۱	۰/۴
مجموع	۲۵۰	۱۰۰

نمودار ۴- هدف از آمدن به پارک (نگارنده)

همان طور که نتایج این سوال مشخص است اکثر مردم با هدف گردش و گذران اوقات فراغت رفع خستگی روزانه و برای آرامش و آسایش به پارکها می آیند. بنابراین ضرورت توجه به بسترهای طبیعی و احیا و ساماندهی آنها با هدف ایجاد گردشگری - تفریحی و فراغتی به طور زیاد مشخص گردید.

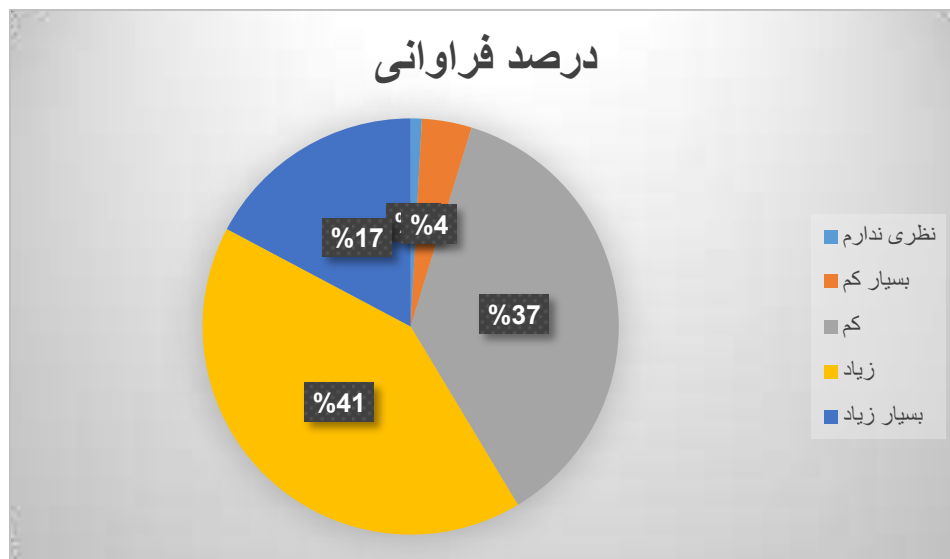
نقش تنوع فعالیتی و فضایی در سرزندگی

در سوال چهارم از افراد پرسیده شد که تا چه حد فعالیت‌های مختلف و تنوع فضایی در پارکها امکان حضور افراد را افزایش می‌دهد. همان طور که در جدول زیر می بینید ۳۸/۴ اعتقاد داشتند که تنوع فعالیتی و فضایی تاثیر زیادی در افزایش سرزندگی پارکها دارد و ۳/۶ از افراد تاثیر بسیاری کمی را قبول داشتند.

جدول ۱۸- نقش تنوع فعالیتی و فضایی در سرزندگی پارکها (نگارنده)

گزینه	فراوانی	درصد فراوانی
نظری ندارم	۲۰	۰/۸
بسیار کم	۹	۳/۶
کم	۸۵	۳۴/۰
زیاد	۹۶	۳۸/۴

بسیار زیاد	۴۰	۱۶
مجموع	۲۴۹	۱۰۰

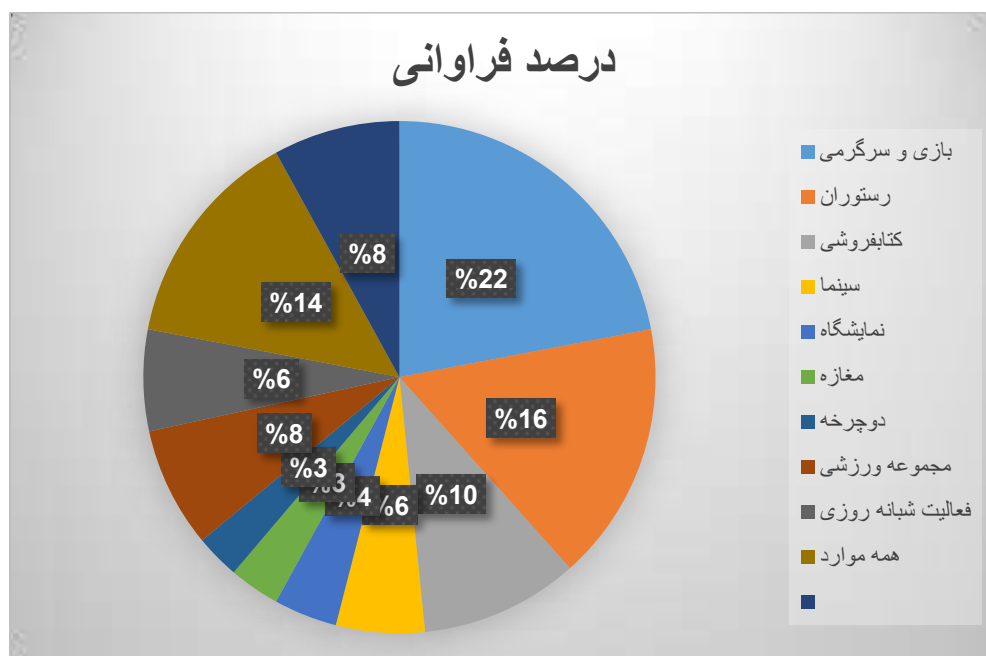
نمودار ۵- نقش تنوع فعالیتی و فضایی در سرزندگی پارک‌ها (نگارنده)

در سوال چهارم نیز به دنبال فعالیت‌ها و فضاهایی هستیم که باعث افزایش نشاط؛ سرزندگی و حیات جمعی پارک‌های گنبد می-شود. باز هم افراد می‌توانستند چندین گزینه به صورت همزمان انتخاب کنند؛ که جدول زیر فراوانی جواب این ۲۵۰ نفر شرکت-کننده در این بررسی نمونه‌ای را نشان می‌دهد. مطابق جدول زیر بازی و سرگرمی در میان عواملی که موجب می‌شود تا آن‌ها بیشتر به پارک‌ها بیایند؛ بیشترین فراوانی را با ۲۲ درصد انتخاب دارد.

جدول ۱۹- فضاها و فعالیتهای موثر در ارتقا سرزندگی پارک‌ها (نگارنده)

گزینه	فراوانی	درصد فراوانی
بازی و سرگرمی	۵۵	۲۲
رستوران	۴۱	۱۶/۴
کتابفروشی	۲۵	۱۰/۰
سینما	۱۴	۵/۶
نمایشگاه	۱۰	۴/۰
مغازه	۸	۳/۲

۲/۸	۷	دوچرخه
۷/۶	۱۹	مجموعه ورزشی
۶/۴	۱۶	فعالیت شبانه روزی
۱۴/۰	۳۵	همه موارد
۸/۰	۲۰	هیچکدام
۱۰۰	۲۵۰	مجموع

نمودار ۶- فضاها و فعالیتهای موثر در ارتقا سرزندگی پارکها (نگارنده)

این سوال با هدف فعالیت یابی برای بستر طراحی مطرح گردید، همان طور که نتایج نشان می‌دهند شهروندان علاقه زیادی به حضور فضاهای فرهنگی- هنری در پارکها دارند؛ پس ایجاد چنین فضاهایی می‌تواند تضمینی باشد برای حضور فعال و دائمی شهروندان، و منجر به سرزندگی پارکها و فضاهای سبز شهری گردد.

میزان سرزندگی و شادابی پارکها به تفکیک هر پارک

سوال ششم به میزان سرزندگی و پویایی پارک اشاره دارد؛ در این سوال از مردم خواسته شده تا پارک مورد نظر را از لحاظ سرزنده بودن مشخص کنند. طبق نظرات مردم میزان سرزندگی پارک ملی بعد پارک الغدیر و بعد دریاچه مصنوعی به ترتیب بیشترین تا کمترین را به خود اختصاص داد.

جدول ۲۰- سرزندگی و شادابی پارک‌ها به تفکیک هر پارک (نگارنده)

گزینه	فراوانی	درصد فراوانی
نظری ندارم	۱۲	۴/۸
بسیار کم	۳۳	۱۳/۲
کم	۱۱۴	۴۵/۶
زیاد	۷۰	۲۸
بسیار زیاد	۲۱	۸/۴
مجموع	۲۵۰	۱۰۰

با توجه به نتایج پارک ملی با طراحی منحصر بفرد و تنوع کالبدی و کاربردی فراغتی - تفریحی به علت بستر فعالیت‌های اجتماعی؛ نمایشگاهی و فرهنگی منجر به جذب و حضور فعال و دایمی گروه‌های سنی و جنسی مختلف گردیده و در نتیجه از سرزندگی بسیار زیادی برخوردار است. در کل میزان سرزندگی و پویایی پارک‌ها از نگاه مردم را می‌توان در جدول بالا مشاهده نمود. طبق نتایج حاصل از این سوال ۴۵/۶ درصد از کل افراد نمونه‌گیری شده سرزندگی پارک‌ها را کم و ۲۸ درصد زیاد می‌دانند.

احساس تعلق و وابستگی و دل‌بستگی به پارک

سوال هفتم به احساس تعلق و وابستگی و دل‌بستگی به پارک اشاره دارد؛ در این سوال از مردم خواسته شده تا پارک مورد نظر را از لحاظ تعلق و دل‌بستگی مشخص کنند.

جدول ۲۱- احساس تعلق و وابستگی و دل‌بستگی به پارک (نگارنده)

گزینه	فراوانی	درصد فراوانی
نظری ندارم	۴۶	۱۸/۴
بسیار کم	۷۰	۲۸
کم	۹۱	۳۶/۴
زیاد	۲۹	۱۱/۶
بسیار زیاد	۱۴	۵/۶
مجموع	۲۵۰	۱۰۰

طبق نظرات مردم میزان تعلق پارک ملی بعد پارک الغدیر و بعد دریاچه مصنوعی به ترتیب بیشترین تا کمترین را به خود اختصاص داد. طبق نتایج حاصل از این سوال ۳۶/۴ درصد از کل افراد نمونه‌گیری شده سرزندگی پارک‌ها را کم و ۲۸ درصد بسیار کم می‌دانند.

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش برای ارزیابی تاثیر سرزندگی پارک‌های شهری و شناسایی عوامل تأثیرگذار کالبدی و غیرکالبدی بر سرزندگی اینگونه فضاها، با بررسی پیشینه موضوع، عوامل و مولفه‌های موثر بر ارتقاء حضورپذیری و سرزندگی شناسایی و با استفاده از پرسشنامه‌ای با ۵۱ گویه نظریات شهروندان، در ۳ پارک مطالعاتی شهر گنبد، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. سوالاتی نیز برای شناخت اجمالی پارک‌ها و نظرات کاربران درباره پارک‌ها تبیین گردید، که نتایج آن بشرح زیر می‌باشد.

نتایج حاصل از سوالات کلی در مورد پارک‌ها، بیانگر این است که اکثر مردم شهر گنبد فقط چند بار در سال، و با هدف گردش و گذران اوقات فراغت، رفع خستگی روزانه و برای آرامش و آسایش به پارک‌ها می‌آیند. بنابراین باید با احیا و ساماندهی بسترهای طبیعی و ایجاد فضاهایی مطلوب برای تمامی افراد از گروه‌های سنی و جنسی مختلف، محیطی دنج و آرام برای استراحت و آسایش شهروندان مهیا نمود. همچنین بیش از نیمی از شهروندان و کاربران فضاهای سبز شهری نقش بسترهای طبیعی درون شهری و احداث پارک‌ها و فضاهای سبز شهری را در سرزندگی فضاهای عمومی شهری بسیار زیاد می‌دانند؛ و با حضور در پارک‌ها و فضاهای سبز حس نشاط و شادابی، آسایش و آرامش و وابستگی به محیط پارک دارند. بنابراین باید در بخش طراحی جوابگوی نیازهای مختلف شهروندان باشیم و محیطی مطلوب و جذاب برای حضور و فعالیت بیشتر مردم در چنین فضاهایی فراهم کنیم.

از سوی دیگر از دیدگاه شهروندان گنبدی فعالیت‌های مختلف و تنوع فضایی نقش زیادی در ارتقاء نشاط و حضور فعال و سرزندگی پارک‌ها دارند. همچنین شهروندان علاقه زیادی به حضور فضاهای فرهنگی- هنری از جمله سینما، موسیقی و تئاتر، گالری و نمایشگاه‌های موقت و کتابفروشی و صنایع دستی، در پارک‌ها دارند؛ بنابراین ایجاد فضاهای فرهنگی-تفریحی و فراغتی می‌تواند تضمینی باشد برای حضور فعال و دائمی شهروندان، و منجر به سرزندگی پارک‌ها و فضاهای سبز شهری گردد. همان‌طور که نتایج نشان داد، پارک ملی با طراحی منحصر به فرد و تنوع کالبدی و کاربری فراغتی-تفریحی به علت وجود فعالیت‌های اجتماعی، نمایشگاهی و فرهنگی در مقایسه با پارک الغدیر و دریاچه مصنوعی از سرزندگی بسیار زیادی برخوردار هستند. بنابراین در بخش طراحی باید با فعالیت‌یابی مناسب و استقرار کاربری‌ها و فعالیت‌های گوناگون، موجب جذب مردم و حضور فعال شهروندان از گروه‌های سنی و جنسی مختلف در فضاهای سبز شهری و پارک‌ها شد.

نتایج حاصل از بررسی عوامل و مولفه‌های سرزندگی در این تحقیق، بیانگر اختلاف بسیار کم عوامل کالبدی در مقایسه با عوامل غیر کالبدی در افزایش سرزندگی فضاهای سبز شهری و پارک‌ها می‌باشند؛ به طوری که می‌توان گفت که هر دوی عوامل کالبدی و غیر کالبدی تقریباً به یک میزان موجب افزایش سرزندگی بسترهای طبیعی درون شهری می‌شوند، و هر عامل نیز خود تأثیر مثبتی بر عامل دیگری دارد.

اکثراً تنوع و سهولت دسترسی را جز عوامل اصلی سرزندگی دانسته‌اند، نتایج این تحقیق هم نشان داد که در فضاهای عمومی شهری همچون پارک‌ها که مردم اکثراً برای گذران اوقات فراغت و استراحت به آن مراجعه می‌کنند، تنوع کالبدی، سهولت دسترسی، حس هویت و تعلق؛ ارتباطات اجتماعی؛ کیفیت طراحی؛ خلاقیت و نوآوری؛ بهداشت و محیط زیست؛ ایمنی و امنیت؛ تسهیلات رفاهی؛ سازگاری و هماهنگی از اهمیت بسزایی برخوردار است، و موجب حضور بیشتر مردم و سرزندگی پارک‌های شهری می‌گردد.

بطور کلی می‌توان عوامل موثر بر ارتقاء سرزندگی پارک‌ها و فضاهای سبز عمومی شهری با توجه به میانگین رتبه‌ها و بترتیب اهمیت عبارتند از: ۱- تنوع فعالیتی و کالبدی؛ ۲- سهولت دسترسی؛ ۳- حس هویت و تعلق؛ ۴- ارتباطات اجتماعی؛ ۵- کیفیت طراحی؛ ۶- خلاقیت و نوآوری؛ ۷- بهداشت و محیط زیست؛ ۸- ایمنی و امنیت؛ ۹- تسهیلات رفاهی؛ ۱۰- سازگاری و هماهنگی.

در نهایت با توجه به تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها، مولفه‌های موثر بر ارتقا سرزندگی پارک‌های شهر گنبد اولویت بندی شده، که موارد پیشنهادی و ویژگی‌های فضاهای سبز شهری و پارک‌های مطلوب با توجه به نتایج میدانی این پژوهش به شرح زیر می‌باشند:

جدول ۲۲- مولفه‌های موثر بر سرزندگی پارک‌ها

مولفه‌های موثر بر سرزندگی پارک‌ها
۱. وجود فضاهایی مختص به پیاده روی و دویدن
۲. وجود فعالیتهای مختلف خرده فروشی، اغذیه فروشی و دستفروش ها در پارک
۳. تنوع رنگها در فضاهای مختلف (استفاده از رنگهای شاد)
۴. تنوع در شکل و مصالح به کار رفته در پارک
۵. فضاها و امکانات متنوع برای دوچرخه سواری، اسکیت سواری، بازی و سرگرمی و ...
۶. وجود مراکز خرید، رستوران، کافه
۷. تنوع در فرم و نماها
۸. وجود بناهای خاص تاریخی، مذهبی و..
۹. استفاده از نمادها جهت معرفی بیشتر و بهتر فرهنگ منطقه (استفاده از آلاچیق ترکمن، استفاده از صنایع دستی در قالب المان و..)

۱۰. مسیریابی آسان و سهولت دسترسی به پارک (ورودی و خروجی های مناسب برای دسترسی به پارک)
۱۱. کیفیت کفسازی و مصالح به کاررفته (وضعیت کیفی مبلمان و اثاثیه شهری)
۱۲. نوآوری در پارک از طریق ایجاد امکاناتی متنوع (امکان استفاده از وسایل نقلیه (دوچرخه) برای افراد، ایجاد محیط های آموزشی برای افزایش مهارت و خلاقیت کودکان و نوجوانان)
...

راهکارها و پیشنهادها

- بهبود منظر و سیمای شهری، با حداقل ساخت و سازهای مصنوعی، و جوابگوی مقیاس و وسعت شهر.
- عرضه تفرجگاه محلی برای گذران اوقات فراغت شهروندان، با ایجاد فعالیت های مناسب در فضای باز، برای استفاده عموم.
- تبدیل فضای طبیعی و نابسامان به یک فضای مطلوب شهری، به منظور ارتقای سرزندگی و کیفیت فضای شهری.
- طراحی مجموعه چندعملکردی فرهنگی، هنری، آموزشی، با توجه به نتایج بخش پژوهشی، برای افزایش حضورپذیری و حیات جمعی فضاهای سبز شهری که در نهایت منجر به ارتقاء سرزندگی اینگونه فضاهای شهری گردد.
- ساماندهی با حفظ بستر طبیعی و کمترین دخل و تصرف در فضای طبیعی، به منظور پیوند میان شهر و طبیعت، ارتقا سرزندگی و احیا بسترهای طبیعی درون شهری.
- ایجاد مراکز خرید، رستوران و...
- ایجاد نوآوری در پارک به خصوص در فعالیتهایی که مختص به کودکان و نوجوانان می باشد.
- استفاده از مبلمان مناسب و در خور توجه و همچنین توجه به بحث کفسازی و استفاده از کف مناسب در پارک برای قشرهای مختلف جامعه (کودکان، نوجوانان، سالخوردگان و..)
- استفاده از فرم ها و نما ها در پارک به منظور افزایش جذابیت پارک و افزایش میل به بازدید مجدد از پارک
- ایجاد ورودی و خروجی مناسب برای دسترسی به پارک و همچنین بحث پارکینگ مناسب برای افراد سواره.

منابع

۱. انگورانی، میکائیل، ۱۳۸۹، زیبایی، شادابی، سرزندگی، فصلنامه جستارهای شهرسازی، سال نهم، شماره ۳۲، تابستان.
۲. بنتلی و همکاران، ۱۳۸۲، محیط های پاسخ ده، کتاب راهنمای طراحان، ترجمه مصطفی بهزاد فر، چاپ هفتم، ۱۳۹۰، نشر دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.
۳. بهمنی، امید و همکاران، ۱۳۹۰، ضوابط معماری و طراحی فضای سبز شهری، مهندسين مشاور جهاد تحقیقات اب و انرژی تهران، انتشارات آینده.
۴. پاکزاد، جهانشاه رهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران، ۱۳۸۴، وزارت مسکن و شهرسازی: معاونت شهرسازی و معماری.
۵. تبریزی، سعیده، ۱۳۹۳، عوامل موثر بر سرزندگی فضای شهری نمونه: مسیر میان ارگ کریم خان و بازار وکیل، تابستان و پاییز ۹۳.
۶. حبیبی، کیومرث، نسترن، مهین، محمدی، مهرداد، ۱۳۹۵، سنجش و ارزیابی فضاهای عمومی شهری و نقش آن در ارتقای کیفیت زندگی جوانان، جغرافیا و آمایش شهری- منطقه ای، شماره نوزدهم، تابستان ۹۵.
۷. حدادپور، مریم، ۱۳۹۰، فضای سبز شهری، و تعریف عملکرد برای پارک های درون شهری از دیدگاه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرنند.
۸. خستو، مریم، رضوانی، نوید، ۱۳۸۹، عوامل موثر بر سرزندگی فضاهای شهری، نشریه هویت شهر، سال چهارم، شماره ششم، بهار و تابستان ۸۹.
۹. دادپور، س. معیارهای سرزندگی فضاهای شهری (مطالعه موردی: بخشی از خیابان ولی عصر تهران) فصلنامه جستارهای شهرسازی، شماره ۳۷ و ۳۸.
۱۰. رفیعیان، مجتبی، ۱۳۸۹، شهروندان و فضاهای عمومی شهری، تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد تهران.
۱۱. سعیدی رضوانی، نوید، ۱۳۸۵، راهبردهایی برای تحقق مفهوم شهرهای ۲۴ ساعته، اولین همایش بین المللی شهر تبریز.
۱۲. شجاعی، دلارام، پرتوی، پروین، ۱۳۹۴، عوامل مؤثر بر ایجاد و ارتقاء اجتماع پذیری در فضاهای عمومی با مقیاس های مختلف شهر تهران، باغ نظر، سال دوازدهم، شماره سی و چهار، پاییز ۹۴.
۱۳. شفتو، هنری، ۱۳۹۰، فضاهای شهری دوستانه خلق مکان های عمومی تاثیرگذار، ترجمه سیامک پناهی، ارومیه، انتشارات ادیبان.
۱۴. طاهر طلوع، محمد صادق، سادات، سیده اشرف، مولفه های عامل ایجاد سرزندگی ساکنین فضاهای زیستی، معماری شهر، سال پنجم، شماره اول، بهار و تابستان ۹۶.

۱۵. مصلی نژاد، علی، موحد، خسرو، کشمیری، هادی، ۱۳۹۵، ارزیابی تاثیر عناصر کالبدی معماری بر ارتقای سرزندگی شهروندان در معابر شهری (مطالعه موردی: خیابان عقیف اباد در شهر شیراز)، معماری و شهرسازی ارمان شهر، شماره بیست و پنج، زمستان ۹۷.
۱۶. مظلوم، امیرمحمد، هدایتی، معصومه، ۱۳۹۷، بررسی تأثیر عوامل کالبدی و اجتماعی بر میزان زیست پذیری شهری در فضاهای مسکونی (نمونه موردی: تهران)، کنفرانس بین المللی عمران، معماری و مدیریت توسعه شهری در ایران.
۱۷. نادری، فاطمه، صداقت نیا، سعید، ۱۳۹۷، بررسی عوامل موثر مولفه های سرزندگی و طراحی شهری در ایجاد شهری شاد (مطالعه موردی: شهرستان قائم شهر)، کنفرانس بین المللی عمران، معماری و مدیریت توسعه شهری در ایران.
۱۸. وزیری، وحید، ۱۳۹۴، بررسی شاخص های تعیین کننده مفهوم شادی، در طراحی پاتوق های شهری، فصلنامه انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران، شماره ۱۰، پاییز و زمستان.